

Maciej Grochowski

Instytut Języka Polskiego PAN

Cezar Piernikarski

1. Biogram

Urodził się 28 grudnia 1928 roku w Dives-sur-Mer, w Normandii (Francja), zmarł nagle 28 października 1991 roku w Kilonii. Po powrocie z rodzicami do Polski w 1933 zamieszkał w Sulejówku. Uczył się w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Czackiego w Warszawie, a po maturze studiował filologię słowiańską (języki czeski, ukraiński i polski) na UW. Dyplom magistra otrzymał w 1956, na podstawie pracy „Wpływ dialektów polskich i słowackich na dialekt północnej Łemkowszczyzny” (opiekun: Przemysław Zwoliński). Po studiach został zatrudniony w Katedrze Filologii Słowiańskiej UW (przekształconej później w instytut), gdzie pracował do końca życia. Zatrudnienie to było przerywane kilkuletnimi kontraktami dydaktycznymi na uniwersytetach w Ołomuńcu, Tybindze, Amsterdamie i Kilonii. Stopień doktora uzyskał na podstawie rozprawy „Typy opozycji aspektowych czasownika polskiego na tle słowiańskim” w 1968 roku (promotorem był Zdzisław Stieber), a stopień doktora habilitowanego w 1974 na podstawie rozprawy „Czasowniki z prefiksem *po-* w języku polskim i czeskim na tle rodzajów akcji w językach słowiańskich”. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1990 roku. C.P. był kierownikiem Zakładu Filologii Czesko-Słowackiej (1973–1977), Filologii Czeskiej, Słowackiej i Łużyckiej (1985–1989), wicedyrektorem Instytutu Filologii Słowiańskiej (1977–78), a także jego dyrektorem (1981–1984).

2. Gramatyka: przedmiot i zakres badań

Cały dorobek naukowy C.P. – z wyjątkiem dwóch artykułów z zakresu dialektologii opublikowanych zaraz po studiach – jest poświęcony gramatyce języków zachodniosłowiańskich, głównie polskiego i czeskiego. Do połowy lat 80. XX wieku dominują prace dotyczące kategorii morfosyntaktycznych czasownika, zwłaszcza aspektu i rodzaju czynności, osoby, trybu, strony, a także prefiksacji czasownikowej. C.P. aprobował metodologię strukturalizmu praskiego, przeprowadzał analizy synchroniczne. Uważał za konieczne rozróżnianie poziomu formalnego i semantycznego w opisie języka (1968), drugi służył mu do wyjaśniania pierwszego.

W przeciwieństwie do gramatyk tradycyjnych nie oddzielał morfologii od składni, w interpretacji faktów morfologicznych odwoływał się do zależności składniowych, konotacji i akomodacji.

C.P. należał do prekursorów polskiej i słowiańskiej aspektologii strukturalnej. Uczony rozróżnił opozycje aspektowe relacyjnozmienne oraz nierelacyjne. Pierwsze są gramatyczne (por. np. *pisać – napisać, wychodzić – wyjść*), drugie gramatyczno-leksykalne (por. np. *widzieć – zobaczyć, siedzieć – przesiadzieć*). Wiele miejsca poświęcił w swojej monografii o aspekcie (1969) czasownikom kompleksowym (m.in. myślenia i mówienia, np. *pomyśleć, wybelkotać*), reprezentującym grupę dokonanych nierelacyjnych.

C.P. monografią czasowników z prefiksem *po-* wprowadza do aspektologii słowiańskiej nurt badań porównawczych. Głównym problemem tej pracy jest opis funkcji rodzajowej i dystrybutywnej prefiksu *po-* oraz klasyfikacja derywatów czasownikowych z tym prefiksem w języku polskim i czeskim. Derywatom z *po-* przeciwstawiane są bezprefiksalne i prefiksalne podstawy słowotwórcze. Przedstawiając wyniki badań porównawczych, autor uwzględnia także derywaty tworzone od tych samych podstaw za pomocą innych prefiksów oraz opozycje sufiksalne (por. np. *przesolić – posolić, pozłocić – pozłacać*). Zależnościom między strukturą morfologiczną a strukturą syntaktyczną i znaczeniem czasowników dystrybutywnych są poświęcone również artykuły C.P. (np. 1972).

C.P. w ostatniej dekadzie życia przedstawił oryginalną teorię składni funkcjonalnej opartą na stratyfikacyjnej koncepcji języka. Przedmiotem monografii „Struktura syntaktycznych grup homogenicznych (w zestawieniu z niektórymi typami grup heterogenicznych)” (1990) jest zależność między podziałem zasobu leksykalnego na klasy nazwowe a strukturą formalną grup syntaktycznych. Na podstawie kryteriów dystrybucyjnych, konotacji i akomodacji C.P. wyróżnił cztery główne klasy nazwowe: substantiva, adsubstantiva, verba i adverbalia. Druga klasa obejmuje wszystkie leksemy, które nie mogą wystąpić w tekście bez substantivum, a więc nie tylko przymiotniki i liczebniki sensu largo, ale także jednostki typu *metr, worek* (tzw. mensurativa). Do trzeciej klasy należą leksemy fazowe i modalne typu *zaczyna, przestaje, trzeba, należy* oraz jednostki niefleksyjne typu *buch, trach*.

Wymienionym klasom odpowiadają cztery klasy substytucyjne, ich elementy nie mają znaczeń leksykalnych i nie są zdolne do konstytuowania homogenicznych grup syntaktycznych. C.P. wyodrębnił ponadto trzy klasy marginalne: gradualia (leksemy typu *bardzo, trochę, mało, dużo*), respectiva (przysłowki względu typu *jakościowo dobry*) i qualiativa (złożenia przymiotnikowe typu *czarno-biały*). W ostatnich rozdziałach monografii C.P. rozważał konstrukcje syntaktyczne, grupę substantywną i grupę werbalną, z punktu widzenia ich struktury formalnej i semantycznej. Zamierzał te rozdziały rozbudować, badając grupy heterogeniczne (por. s. 208), ale nagła śmierć udaremniła te plany.

C.P. jest autorem kilku artykułów z zakresu językoznawstwa teoretycznego, dotyczą one m.in. teorii składni (1969, 1980, 1986), pojęcia modalności (1980), teorii znaku (1986).

Wykaz prac C.P. nie został dotychczas opublikowany.

→ GRUPY SKŁADNIOWE, KATEGORIE GRAMATYCZNE CZASOWNIKA, MODALNOŚĆ, MORFOLOGIA, PRZYSŁÓWEK, SŁOWOTWÓRSTWO, ZALEŻNOŚCI SKŁADNIOWE

Najważniejsze publikacje

- C.P. 1968. „Analiza semantyczna i analiza formalna wyrazu”. *Z Polskich Studiów Slawistycznych* 3: 205–213.
- C.P. 1969. „O dopełnieniu i okoliczniku”. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 8: 41–53.
- C.P. 1969. *Typy opozycji aspektowych czasownika polskiego na tle słowiańskim*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- C.P. 1972. „Czasowniki dystrybutywne w językach słowiańskich”. *Prace Filologiczne* 22: 85–105.
- C.P. 1975. *Czasowniki z prefiksem «po-» w języku polskim i czeskim na tle rodzajów akcji w językach słowiańskich*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- C.P. 1980. „Cechy dystynktywne modalności”. *Otázky Slovanské Syntaxe* 4(2): 17–25.
- C.P. 1980. „Trzy typy związków między jednostkami słownikowymi”. *Studies in Slavic and General Linguistics* 1: 269–276.
- C.P. 1986. „Czy człon konstytutywny zawsze reprezentuje grupę na zewnątrz?”. *Polonica* 12: 85–104.
- C.P. 1986. „O znakach językowych”. *Studia Semiotyczne* 14–15: 173–199.
- C.P. 1990. *Struktura syntaktycznych grup homogenicznych (w zestawieniu z niektórymi typami grup heterogenicznych)*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Literatura podmiotowa

- Łaziński, M. 2014. „Cezar Piernikarski w aspektologii polskiej”. W *Znaki pamięci. Spuścizna językoznawców polskich drugiej połowy XX wieku*, red. M. Grochowski, i Z. Zaron. Warszawa: Wydawnictwo UW, 89–95.
- Łaziński, M. 2017. „Cezar Piernikarski w aspektologii polskiej”. W *MY z NICH. Spuścizna językoznawców Uniwersytetu Warszawskiego*, red. Z. Zaron, i Z. Greń. Warszawa: Wydawnictwo UW, 165–172.
- Łaziński, M. 2020. *Wykłady o aspekcie polskiego czasownika*. Warszawa: Wydawnictwa UW.
- Siatkowski, J. 1993. „Cezar Piernikarski (28.XII.1928, Dives-sur-Mer – 28.X.1991, Kilonia)”. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 31: 11–13.
- Siatkowski, J. 2005. „Cezar Piernikarski (28.XII.1928, Dives-sur-Mer – 28.X.1991, Kilonia)”. W *Z historii slawistyki na Uniwersytecie Warszawskim*, red. J. Molas. Warszawa: Wydawnictwo UW, 193–195.